

Кримінально-правова регламентація дослідження мовленнєвої діяльності суб'єктів підвищеного злочинного впливу

Ірина Савченко

доктор філософії у галузі адміністративного управління, завідувач Сумського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-5815-7464>, e-mail: irsavchenko@gmail.com

Світлана Бабич

завідувач сектору криміналістичних та психологічних досліджень, Сумське відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0640-1473>, e-mail: svetlana-babych@ukr.net

Ольга Сидоренко

кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник сектору криміналістичних та психологічних досліджень, Сумське відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5507-2867>, e-mail: ol_sadd@ukr.net

Розглянуто зміст і структуру понять «злочинний вплив», «суб'єкт злочинного впливу», «установлення впливу» та «поширення впливу».

Ключові слова: злочинний вплив; суб'єкт злочинного впливу; установлення впливу; поширення впливу.

Criminal Law Regulation in Studying Speech Activity of Entities with Increased Criminal Influence

Iryna Savchenko, Svetlana Babych, Olha Sydorenko

The paper considers the content and structure of the concepts of “criminal influence”, “criminal influence entity”, “establishment of influence”, and “extension of influence”.

Keywords: criminal influence; criminal influence entity; establishment of influence; extension of influence.

Ухвалений 04.06.2020 р. Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» має на меті припинення діяльності злочинних спільнот, учасників таких спільнот, притягнення до кримінальної відповідальності «злочинців у законі», а також інших учасників злочинних

спільнот та осіб, причетних до створення та функціонування злочинних спільнот. Для досягнення зазначеної мети Кримінальний кодекс України (далі — *КК України*) доповнено новими статтями (255-1 «Встановлення або поширення злочинного впливу», 255-2 «Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці)»,

255-3 «Звернення за застосуванням злочинного впливу» [1]), за якими передбачено кримінальну відповідальність за: 1) умисне встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу за відсутності ознак, зазначених у ч. 5 ст. 255 КК України (ст. 255-1); 2) організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) (ст. 255-2); 3) звернення до особи, яка завідомо для винного може здійснювати злочинний вплив, зокрема до особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу (причому, у статусі «злочинця в законі»), із метою застосування нею злочинного впливу (ст. 255-3) [2].

Перед судово-слідчою практикою постало завдання щодо припинення діяльності злочинних спільнот, притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які завдяки авторитету, іншим особистим якостям або можливостям здійснюють злочинний вплив і координують злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив [2]. У зв'язку із цим існує потреба у проведенні судових експертиз для встановлення ознак злочинного впливу в мовленнєвій діяльності суб'єктів підвищеного злочинного впливу. Теоретико-методологічною передумовою для виконання окресленого завдання є розкриття змісту понять «злочинний вплив» і «суб'єкт підвищеного злочинного впливу» у кримінально-правовому аспекті.

Законодавець визначає поняття «злочинний вплив» як «будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можли-

востям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності» [2].

У проекті Кримінального кодексу України поняття злочинного впливу подано як «дії злочинного лідера, які полягають у:

- а) висуванні вимог, пов'язаних з діяльністю злочинної організації, щодо поведінки її учасників або поширенні цих вимог на інших осіб,*
- б) примушуванні до виконання таких вимог,*
- в) представленні злочинної організації у перемовинах з іншою особою щодо злочинної діяльності,*
- г) організації зібрання представників злочинних організацій,*
- д) розпорядженні спільними активами однієї чи кількох злочинних організацій,*
- е) організації, координації або сприянні протиправній діяльності на певній території чи в певній сфері,*
- є) виконанні функції арбітражу під час розв'язання конфлікту між особами або*
- ж) наданні допомоги іншій особі у розв'язанні протиправним способом проблем, обумовлених вчиненням кримінального правопорушення нею або щодо неї» [3].*

У гіперо-гіпонімічних відношеннях із поняттям «злочинний вплив»

перебувають дефініції «установлення впливу» і «поширення впливу», які визначають об'єктивний склад злочину за ст. 255-1 КК України. Установлення впливу — це формування ієрархічної структури, у якій винний набуває влади над потерпілим (підлеглим, особою нижчого рангу). Слушною вважаємо думку Т. Шевченко про те, що *«встановлення злочинного впливу в суспільстві — це втручання в розвиток або процеси в суспільстві, з метою розповсюдження злочинного впливу, здатність особи через свій авторитет або владу впливати на процес формування мотивації у інших осіб до вчинення суспільно небезпечних діянь»* [4, с. 305]. Поширення впливу — залучення нових «підлеглих» до наявної ієрархічної структури кримінальної громади. Із цією метою застосовують методи психологічного впливу, залякування, колективне цькування, загрози, насильство, спонукання, примус до виконання доручень ватажка; нав'язування злочинських правил (понять) і призначення покарань за їх порушення; організацію зустрічей (сходок), реалізацію судових функцій, розв'язання конфліктів; збір і розподіл грошових, майнових та інших внесків.

Зміст і структуру поняття «суб'єкт підвищеного злочинного впливу» окреслено у проєкті нового КК України: зокрема, у ст. 7.1.8 «Злочинне лідерство» злочинним лідером названо особу, яка *«здійснила злочинний вплив, — вчинила злочин 5 ступеня»* [3]. У цій статті йдеться про особу, яка:

1) запроваджувала правила поведінки для учасників однієї або

- кількох злочинних організацій чи поширювала їх на інших осіб;
- 2) примушувала інших осіб до дотримання таких правил;
  - 3) представляла злочинну організацію у перемовинах з іншими особами щодо злочинної діяльності;
  - 4) організовувала зібрання представників злочинних організацій;
  - 5) розпоряджалася спільними активами однієї або кількох злочинних організацій.

Уведення до згаданого проєкту поняття злочинного лідерства дає змогу охопити значно ширше коло суб'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 255, ст. 255-1, 255-2, 255-3 КК України, і визначити, які із членів злочинних угруповань можуть належати до суб'єктів підвищеного злочинного впливу. Зокрема, цих осіб визначають за таким критерієм, як виконувани ними дії, що передбачають:

- а) запровадження правил поведінки для учасників однієї чи кількох злочинних організацій або поширення їх на інших осіб;
- б) одноосібне або за участю інших осіб примушування до дотримання таких правил;
- в) представлення злочинної організації у перемовинах з іншими особами щодо злочинної діяльності;
- г) організація зібрання представників злочинних організацій;
- д) розпорядження застосувати насильство або інші заходи впливу щодо учасника

злочинної організації чи особи, яка протидіє злочинній організації;

- е) розпорядження формуванням та витратами спільних активів однієї чи кількох злочинних організацій» [5, с. 48].

З огляду на наведене вище, а також з урахуванням науково-практичних спостережень А. Рубеля [6], до осіб у статусі підвищеного злочинного впливу зараховуємо таких представників злочинних спільнот, як «злодій у законі», «смотрящий», «старший», «активний учасник». Зауважимо, що

наведені жаргонізми не претендують на статус юридичних термінолексем, але їх уживання є виправданим для розуміння сутнісних ознак особи злочинця. Подібна типізація членів злочинних спільнот свідчить про те, що поняття суб'єкта підвищеного злочинного впливу становить ієрархічну структуру, членам якої властиві специфічні соціальні й морально-психологічні ознаки, що визначають як їхній соціальний статус загалом, так і відповідну роль у механізмі встановлення та поширення злочинного впливу.

Перелік джерел посилання

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04.06.2020 р. № 671-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
3. Кримінальний кодекс України : контрол. текст проекту (станом на 14.09.2023 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/09/14/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-14-09-2023.pdf> (дата звернення: 10.04.2024).
4. Шевченко Т. В. До питання про встановлення або поширення злочинного впливу за статтею 255¹ КК України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 302—306. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.06.54 (дата звернення: 10.04.2025).
5. Нікітін А. О. Злочинний вплив та доцільність його збереження у новому Кримінальному кодексі України. *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2021. Т. 7. С. 44—51. DOI: 10.18523/2617-2607.2021.7.44-51 (дата звернення: 10.04.2025).
6. Рубель А. М. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики створення, керівництва злочинною спільнотою чи злочинною організацією, а також участі у ній. *Право і суспільство*. 2021. № 1. Ч. 2. С. 112—118. DOI: 10.32842/2078-3736/2021.1.2.18 (дата звернення: 10.04.2025).